

СТАНОВИЩЕ

От проф. д.изк. РОМЕО ПОПИЛИЕВ – Институт за изследване на изкуствата, Б А Н

romeo_popiliev@abv.bg

за гл. ас. д-р РУМЯНА НИКОЛОВА по процедурата за получаване на длъжността ДОЦЕНТ в Института за изследване на изкуствата, БАН, по проф. направление 8.4. Театър и филмово изкуство и научна специалност „Театрознание и театрално изкуство”.

Гл. ас. д-р Румяна Николова е вече утвърдено име в българското театрознание, автор на две монографии, както и на много статии, доклади и рецензии, изследващи събития и процеси в областта на театралното изкуство, в историята и теорията на театъра, участник в редица научни конференции, както и в организацията на театрални фестивали, срещи и събития, гост-преподавател в НАТФИЗ „Кр. Сарафов”, носител на национална награда „Икар” през 2008 г. за критически текст, председател на Гилдията на театроведите и драматурзите към САБ.

Новата книга, която е и хабилитационния труд на Румяна Николова, „Модел на функциониране на българския театър в периода 1944-1989 г.” е плод на успешните индивидуални усилия на автора, но така също представлява и част от работата на Сектор „Театър” в Института за изследване на изкуствата, свързана с анализа и проучването на театъра по времето на комунизма (социализма). Този модел на функциониране е основан главно върху официалните документи за периода, които по правило следват конкретни партийни и политически събития. Използвано е значително количество статии, книги и архивни материали. Най-характерните черти на модела на българския театър за периода 1944-1956 г. се определят като идеологическа подчиненост, централизация на управлението, контрол над репертоара, нов художествен метод, планов принцип, разширяване на театралната мрежа и съветизиране на театъра: от репертоара и постановъчните практики до начина на администриране и управление. За първи път системата на Станиславски се споменава като задължителна през 1949 г. От изложението на документалния материал и неговия анализ става кристално ясно, че театралните реформи, наложени от втората половина

на 40-те години са изцяло основани на базата на насилието върху творческия процес, а театърът и културата са неразривно свързани със социалистическата пропаганда.

Николова справедливо отбелязва преувеличеното значение на Априлския пленум от 1956 г. и илюзиите за реформиране на системата. Оттам насетне започват да се редуват кратки периоди на либерализация, последвани от стагнация, като тези обрати се диктуват от Москва и зависят до голяма степен от международните събития. Широкото провъзгласяване на инициативи в реформаторски дух, като например тази за обществено-държавното начало, обявена от Партията още през 1963 г., чрез която трябва да се създадат съвети на обществени начала за различните сектори изкуства, остава формално намерение. Румяна Николова използва в работата си широк набор от статии, материали и документи; издадени или все още в архивите: доклади на Т. Живков на партийни форуми и негови изказвания на срещи с творци, материали от форумите на творческите съюзи и писателските дискусии; документи на Министерството на културата, на Политбюро и ЦК на БКП и др.

Въпреки постоянната политическа преса, новите творчески енергии в българския театър след 1956 г. дават плод. Макар и без да оспорват открито социалистическия реализъм, или комунистическите идеи, те внасят определено раздвижване, оживление и набеязват нови посоки. Обикновено пробивите в нормативната естетика на социалистическия реализъм в театъра през периода 1956-1968 г. се дължат на създаването на неформални групи от млади творци в театрите – най-често около някой режисьор. Това са по правило кратки избухвания и както отбелязва авторът, те се оказват „жертва на вярата в десталинизацията и свободата на словото”. Стабилизацията на режима през 70-те години и отлагането за неопределено време на постигането на генералната цел – осъществяването на комунистическото общество – води както до намаляването на директния идеологически натиск върху творците, така и до известна готовност за компромиси и съобразяване от тяхна страна. От една страна партията отново не е удовлетворена, че театърът не постига зададените му политически задачи, но от друга изразява притеснения от професионалното му състояние и естетически потенциал, от недостига на кадри и, разбира се, от състоянието на театралната критика. Осъзнаването на този болезнен разрыв между целесъобразност и възможности обаче, няма как да се поправи; това е все едно в старите мехове на идейните постулати да се налее ново вино. Продължава и вечната тревога, че положителният герой, за разлика от отрицателния, оставал схематичен. Така

или иначе, социалистическият реализъм започва да се разбира малко по-свободно и в неговото разнообразие от стилове, жанрове и форми.

И през 80-те години продължават да се лансират намерения, останали предимно на хартия, за разширяване на естетическия хоризонт на театралното изкуство и създаването на нови театрални форми, на ателиета за млади драматурзи и др. Поредното идеологическо затягане след смъртта на Л. Живкова и задаващата се икономическа криза от средата на 80-те, както и „перестройката” променят поредната на пръв поглед мащабна визия.

През 1988 г. в духа на „гласността и преустройството”, но и като неизбежна част от процеса на „снишаване”, се лансира нов проект на Политбюро: „Основни насоки и задачи за преустройството в областта на художествената култура”, като част от т. нар. Юлска концепция, според който документ театрите трябва да станат „организации с идеална цел” и с нов икономически механизъм, да получат правото на свободен репертоарен избор, да настъпи децентрализация и др. Но е твърде късно. И както завършва Р. Николова: „Желанието и необходимостта от реформирането на театралната система продължава да е част от говоренето за нея почти 30 години след обществените промени от 1989 г.” Този извод звучи тъжно, но вярно. Книгата на Румяна Николова представлява определен принос и необходима отправна точка за по-нататъшното изследване на театъра от социалистическия период. Но и нейните статии за изкуството на актьора и за различни процеси и събития в българския театър определено правят впечатление със своята аналитичност, аргументираност и научна прецизност.

Не на последно място следва да се отбележи, че д-р Румяна Николова не само покрива, но и надхвърля минималните изисквани точки по групи показатели от А до Е. С оглед на научните постижения и качества на гл. ас., д-р Румяна Николова, съм напълно убеден, че тя има пълното основание да получи длъжността “доцент” в Института за изследване на изкуствата и гласувам със „за”.

Проф. д. изк. Ромео Попилиев